

JAARBOEK

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

Commissie van Redactie:

Mr. J. VAN KUYK ('s-Gravenhage).

Dr. W. F. BAX (Amsterdam),

Dr. J. W. A. VAN HENGEL (Utrecht),

Dr. J. H. JONGKEES (Bussum).



XXXIII-XXXIV 1946-1947,

TWEDE GEDEELTE.

AMSTERDAM

UITGAVE VAN HET GENOOTSCHAP

1947

VUURIJZERS

AANVANG VAN DE NEDERLANDSCHE MUNTÉÉNHEID

door

Mr. J. VAN KUYK

In de, ook voor de muntgeschiedenis, zoo belangrijke vijftiende eeuw waarin de Gothiek is uitgebloeid, — zien wij een drang naar éénheid en naar beter betaalmiddel. Een drang welke door politieke en economische belangen eerst is gewekt en daarna gevoed: door belangen zoowel van den landsheer als van de bevolking, soms tegenover elkander staande, meestal echter samenvallend en gaande in één-zelfde richting. — Bepalen wij ons tot deze lage landen. Handel en verkeer, in omvang toenemend en als welvaartsbron meer en meer van beteekenis, doet aan de eene zijde een behoefte gevoelen: een grooter muntgebied met beter geld. Het in-één-hand-komen van het landsheerlijk gezag over uitgebreide, voorheen versnipperde, gewesten, onder een krachtig en op centraliseering bedacht bestuur, scheidt aan de andere zijde de mogelijkheid van bevrediging van deze behoefte. In de zuidelijke en westelijke provincies heeft deze ontwikkeling in de vijftiende eeuw plaats. Waar de verhoudingen minder gunstig lagen, tracht men zichzelf te helpen door het sluiten van muntvereenkomsten, door navolging van bekende munttypen en muntslag op een reeds bestaanden voet. Dit is het beeld van de oostelijke gewesten, waar de voor een groot deel van onze landen onder de Bourgondisch-Oostenrijksche vorsten gevormde éénheid voorloopig nog ontbreekt.

Wij zien in de vijftiende eeuw den Bourgondischen hertog reeds aanstonds in 1433 een stap doen in de richting van munt-
éénheid: de invoering van eenzelfde goud- en zilvergeld voor al
zijn Nederlandsche gewesten, waarop slechts de titel van den
muntheer aan de voorafgaande verscheidenheid herinnert. De
naam der zilverstukken: „vierlanders” teekent de aldus tot stand
gekomen éénheid van Vlaanderen, Brabant (en Limburg), Hol-
land (en Zeeland) en Henegouwen. In 1456 krijgt Utrecht zijn
Bourgondischen bisschop David, gelijk Luik een neef Lodewijk
van Bourbon als vertegenwoordiger der Bourgondische macht:
beide kerkvorsten volgen met hun munten het Bourgondisch voor-
beeld. In 1472 valt Gelre aan Karel den Stoute.

In 1466, kort vóór den dood van Philips den Goede, volgt een
tweede stap door de invoering van een goudgulden — den St. An-
dries-gulden — zich aansluitend bij den in het oosten reeds loo-
penden Rijnschen gulden, en van een nieuw goed zilverstuk van
4 grooten Vlaamsch, bekend als „dubbele stuiver”. Dit wordt in
1474 als type vervangen door het dubbele „vuurijzer”, met als
onderdeelen een enkel- en een half vuurijzer. Hier vinden wij
stukken van goed zilver en behoorlijk formaat, geldig op een
groot Nederlandsch gebied; navolging en nabootsing vulden dit
nog aan. De vierlanders — ook een telkens terugkeèrend type
geworden: het wapen van den landsheer vult het geheele veld der
Vz. of is in een schild op de Vz. geplaatst — zijn niet in die mate
verspreid geweest. In het vuurijzer-type kan men dat zien van de
eerste werkelijk *Nederlandsche* zilveren munt, geslagen gedurende
het laatste kwart der vijftiende eeuw. De groote verbreiding van
deze munt na het verdwijnen van den laatsten grooten Bourgondi-
schen hertog, is een aanwijzing dat de Bourgondisch-Oostenrijk-
sche macht meer beteekende dan alléén die van een sterk vorst.
Karel de Stoute heeft het type in 1474 geschapen, na zijn dood in
1477 behoudt het zijn beteekenis en deze neemt in de volgende
jaren slechts toe. Uit de hier volgende regelen moge dit blijken.

* *
*

In zijn Ordonnantie van 27 October 1474 heeft Karel de Stoute de uitgifte bevolen van nieuw zilvergeld en wel: een stuk van 4 grooten Vlaamsch met 2 leeuwen op de Vz. (dubbel-vuurijzer), van 2 grooten met 1 leeuw op de Vz. (vuurijzer) en van 1 groot met een leeuwenkop (half-vuurijzer). Deze groot is voor Brabant geslagen met een ruigen leeuwenkop, voor Vlaanderen en Gelderland met een halven klimmenden leeuw naar links. Voor Holland is door hertog Karel niet gemunt — Deze stukken waren: een dubbele-stuiver, een stuiver en een halve-stuiver; het kan geen toeval zijn dat de Vz. 2 leeuwen, 1 leeuw en $\frac{1}{2}$ leeuw vertoont. Het verband, aldus tot uiting gebracht tusschen type en waarde, is teekenend en practisch ¹⁾.

De beeldenaar is:

van het *dubbel-vuurijzer*: Vz. twee naar - elkander - gekeerde zittende leeuwen, waartusschen het vuurijzer en de vonken van het Gulden Vlies, binnen parelrand;

omschrift: naam en titels.

Kz. wapenschild rustend op een in bloemen eindigend kruis, binnen parelrand;

omschrift: SALVVM FAC POPVLVM DOMINE, en jaartal ²⁾.

van het *vuurijzer*:

Vz. zittende leeuw met wapenschild, binnen parelrand;

omschrift: naam en titels.

Kz. versierd en gebloemd kruis, binnen parelrand;

omschrift: BENEDIC HEREDITATI TVE, en jaartal.

¹⁾ Zie *Tijdschrift*, XII (1904), blz. 153 v.

²⁾ De spreuken zijn ontleend aan Psalm 28, 9 en 103, 1.

van het *halve-vuurijzer*: Vz. ruige leeuwenkop of halve klim-
 mende leeuw naar links, binnen parel-
 rand;
 omschrift: naam en titels.
 Kz. gebloemd kruis, binnen parel-
 rand;
 omschrift: BENEDIC ANIMA DOMINO, en
 jaartal.

De vermelding van het jaartal op deze stukken, welke dit type
 tot de vroegst-gedateerde doet behooren, ontbreekt van tijd tot
 tijd, vooral op de halve vuurijzers.

Brabant ¹⁾



Vuurijzer Brabant 1475



Half-vuurijzer Brabant 1475

- dubbel-vuurijzer* — 1474, 1475, 1476: de Witte n° 507;
 Atlas n° 383-5.
- vuurijzer* — zelfde jaren: de Witte n° 508;
 Atlas n° 382.
- half-vuurijzer* — zelfde jaren: de Witte n° 509;
 Atlas n° 388-9.

¹⁾ A. de Witte, *Histoire Monétaire des comtes de Louvain, ducs de Brabant*, II (Anvers 1896); L. de Coster et A. J. Everaerts, *Atlas contenant toutes les monnaies du Brabant* (Brux. 1888).

Vlaanderen ¹⁾

- dubbel-vuurrijzer* — 1474, 1475: Deschamps de Pas, *Revue Num.* 1862, blz. 363, n° 69-74 (Pl. XIII, 65).
- vuurrijzer* — 1474, 1475, 1477: *t.z.p.*, blz. 363, n° 75-7 (Pl. XIII, 66); *Revue belge* 1908, blz. 255.
- half-vuurrijzer* — 1474: *t.z.p.*, blz. 364, n° 78 (Pl. XIII, 67).

Gelre ²⁾

- dubbel-vuurrijzer* — 1474, 1475: van der Chijs, blz. 89 (Pl. XII, 6-10); *Essai* n° 240-7, 251.
- vuurrijzer* — 1474, 1475: van der Chijs, blz. 90 (Pl. XII, 11); *Essai* n° 235-7, 250; *Tijdschrift*, II (1894), blz. 110 (n° 3).
- half-vuurrijzer* — 1474, 1475, 1476, 1477: van der Chijs, blz. 90-1 (Pl. XII, 12; XXIX, 11); *Essai* n° 238-9; *Tijdschrift*, II, (1894), blz. 216 (n° 2).

* *

Maria van Bourgondië zet den muntslag van haar vader voort, scheidt echter voor den groot een nieuw type met haar naamletter M, met als onderdeelen $\frac{1}{2}$ groot en $\frac{1}{4}$ groot.

¹⁾ L. Deschamps de Pas, *Essai sur l'histoire monétaire des comtes de Flandre de la maison de Bourgogne*, in: *Revue Numismatique*, verschillende jaargangen.

²⁾ P. O. van der Chijs, *De munten der voormalige graven en hertogen van Gelderland*; Th. M. Roest, *Essai de classification des monnaies du comté, puis du duché de Gueldre*, in: *Revue belge*, 1891 en v.

De beeldenaar is:

van het *dubbel-vuurijzer* en het *vuurijzer*:

gelijk die van de stukken van Karel den Stoute,
doch een anders-geteekend kruis op de Kz.

van den *groot*: Vz. sierletter M in vier dubbele bogen met hoeken;
Kz. gebloemd kruis binnen parelrand, met dezelfde omschriften.

Brabant

- dubbel-vuurijzer* — 1477 e.v.: de Witte n° 516-8;
Atlas n° 401-2;
Revue belge 1908, blz. 256,258.
- vuurijzer* ¹⁷⁰ — de Witte n° 519-21;
Atlas n° 399-400.
- groot* — de Witte n° 522 v.;
Atlas n° 403 v.

Vlaanderen



Dubbel-vuurijzer Vlaanderen 1480

- dubbel-vuurijzer* — 1477 e.v.: Deschamps de Pas,
Revue Num. 1862, blz. 471,
n° 83-91 (Pl. XVIII, 70);
Revue belge 1908, blz. 256.
- vuurijzer* — *t.z.p.*, blz. 473, n° 92-4
(Pl. XVIII, 71-2).
- groot* — *t.z.p.*, blz. 473, n° 95 v.
(Pl. XVIII, 73 v.).

Holland ¹⁾



Dubbel-vuurijzer Holland 1479



Vuurijzer Holland 1482

dubbel-vuurijzer — 1479-1482: van der Chijs, blz. 466-8
(Pl. XV, 1-8; XXXVII, 22-3).

vuurijzer — 1479, 1481, 1482, 1483: van der Chijs, blz.
468-9 (Pl. XV, 9; XVI, 10-5;
XXXVII, 24-5). ²⁾

groot — 1478-1482: van der Chijs, blz. 469-70
(Pl. XVI, 16-20); *Tijdschrift*,
VIII (1900), blz. 222-3.

Gelre

dubbel-vuurijzer — z.j. Kon. Kab. 's-Gravenhage (Inv.
n^o 351); *Revue belge*, 1869,
blz. 460.

¹⁾ P. O. van der Chijs, *De Munten der voormalige graafschappen Holland en Zeeland*.

²⁾ Het jaar 1483 is niet verklaard.

- vuurijzer* † — z.j. van der Chijs, blz. 92 (Pl. XII, 1); *Essai* n° 254-6.
- groot* — soms met 1480: van der Chijs, blz. 93 (Pl. XII, 3-4); *Essai* n° 257.

* * *

Na den dood van Maria, in 1482, wordt gedurende de minderjarigheid van Philips den Schoone, aanvankelijk de slag van haar munten voortgezet, evenwel zonder naam doch met de vermelding: MONETA ARCHIDVCVM (veelal verkort). — Brabant heeft in 1482 gedurende korten tijd een gewijzigd omschrift op de Kz.; de spreuken van dubbel-vuurijzer en vuurijzer worden vervangen door: DVPLEX en SIMPLEX PATARDVS FABRICATVS IN BRABANTIA (verkort). Op de Geldersche stukken een — van alle andere vuurijzers afwijkend — omschrift op de Kz.: NVMMVS, ARGENTEVS GEL. IN NOMINE CHRISTI (verkort).

Brabant

- dubbel-vuurijzer* — 1482: de Witte n° 539;
Atlas n° 420.
- vuurijzer* — 1482 de Witte n° 540;
Atlas n° 422.
- dubb.-vuurijzer* ¹⁾ — 1482, 1483, 1485: de Witte n° 541-2;
Atlas n° 421.
- vuurijzer* ¹⁾ — zelfde jaren: de Witte n° 543;
Atlas n° 423.
- groot* — 1482, 1483, 1484: de Witte n° 544 v.;
Atlas n° 426 v.

¹⁾ Ook in de jaren 1486 en 1487 geslagen; zie: de Witte, blz. 70.

Vlaanderen

- dubbel-vuurijzer* — z.j.: Deschamps de Pas, *Revue Num.*
1869-70, blz. 419, n° 1 (Pl. XIV, 1).
vuurijzer — z.j.: *t.z.p.*, blz. 420, n° 3 (Pl. XIV, 2).

Holland ¹⁾

- dubbel-vuurijzer* — 1486: van der Chijs, blz. 506
(Pl. XVII, 8-9).
vuurijzer — 1486: van der Chijs, blz. 507 (Pl. XVII, 10).
groot — 1484: vander Chijs, blz. 506 (Pl. XVII, 7).

Gelre



Dubbel-vuurijzer Gelre Maximiliaan

- dubbel-vuurijzer* — z.j.: van der Chijs, blz. 96 (Pl. XII, 2;
XIII, 3-4); *Essai* n° 265-72.
vuurijzer — z.j.: van der Chijs, blz. 97 (Pl. XIII, 5);
Essai n° 273-5.
groot — z.j.: van der Chijs, blz. 97 (Pl. XIII, 6);
Essai n° 276-81.

* *
*

Door een Ordonnantie van 3 Nov. 1485 is de groot met M vervangen door een groot als half-vuurijzer. De dubbele en enkele vuurijzers zijn, behoudens een korte onderbreking in 1485 door aanmunting van vierlanders, gebleven. — De beeldenaar van het nieuwe stuk is niet in alle gewesten gelijk.

¹⁾ Zie de muntrekeningen bij van der Chijs, blz. 475, 477, 482-3, 486.

Brabant

half-vuurijzer met kleinen naar links loopenden of klimmenden leeuw: de Witte, blz. 70, n^o 550-1; *Atlas* n^o 424-5.

Nagevolgd in Franeker — 1485, 1487, 1488, 1490: van der Chijs¹⁾, blz. 119-24 (Pl. VI, 1-5).

Vlaanderen



Half-vuurijzer Vlaanderen Philips

half-vuurijzer met zelfden leeuw, doch eenigszins anders geteekend: Deschamps de Pas, *Revue Num.* 1869-70, blz. 420-1, n^o 5 (Pl. XIV, 3).

Holland

half-vuurijzer met halven klimmenden leeuw naar links — 1485, 1486 —: van der Chijs, blz. 507 (Pl. XVIII, 11-14); Kon. Kab. 's-Gravenhage (Inv. n^o 2881-2).

* * *

De slag van de vuurijzers is in 1487 beëindigd door de munthervorming, gevolg van de Ordonnantie van 20 April van dat jaar. Deze voert als dubbelen en enkelen stuiver in: een dubbelen en enkelen griffoen. Dit wapendier treedt hier eenigszins in de plaats van den leeuw op de vuurijzers. De dubbele-griffoen heeft op de Vz. twee naar-elkander-gekeerde griffoenen, de teekenen van het Gulden Vlies vasthoudend, de enkele griffoen, een naar links klimmenden griffoen. De herinnering aan de vuurijzers blijft dus bewaard; ook doordat als omschrift voor de dubbele stukken een

¹⁾ P. O. van der Chijs, *De munten van Friesland, Groningen en Drenthe.*

vrijwel gelijke spreuk wordt gebezigd: SALVVM FAC DOMINE POPVLVM TVVM. De bijbehorende groot heeft een gekroonde M binnen parelrand.

In deze periode zijn, tijdens den strijd te Gent, aldaar bijzondere vuurijzers geslagen met den gewonen en gebruikelijken beeldenaar van Vlaanderen; zij voeren een eigen omschrift en den naam van Philips den Schoone; zie: Deschamps de Pas, *Revue Num.* 1869-70, blz. 435, n° 60 v (Pl. XVIII, 35 v.).

* * *

Een Ordonnantie van Maart 1491 (o.s.) keert terug tot het type van de vuurijzers, welke thans nog in alle gewesten, meestal met het jaar 1492, geslagen zijn. Voor Holland een Ordonnantie van 26 Aug.-1493 (van der Chijs, blz. 501-2). — Zij voeren den naam van Philippus, het Vlaamsche vuurijzer draagt bovendien op de Kz. dien van den Roomsch-Koning Maximiliaan, als „vader”. — Het halve vuurijzer, dat niet in alle reeksen voorkomt, heeft een halven klimmenden leeuw naar links. — In 1492 heeft ook een emissie plaats in Utrecht, in Leeuwarden en zelfs door den Gelderschen hertog Karel van Egmond.

Brabant

<i>dubbel-vuurijzer</i>	— 1492:	de Witte n° 586-7; <i>Atlas</i> n° 460-1.
<i>vuurijzer</i>	— <u>1492</u> :	de Witte n° 588; <i>Atlas</i> n° 462.

Vlaanderen

<i>dubbel-vuurijzer</i>	— z.j.:	Deschamps de Pas, <i>Revue Num.</i> 1869-70, blz. 421, n° 7 (Pl. XIV, 5-6).
<i>vuurijzer</i>	— z.j.:	<i>t.z.p.</i> 1874-7, blz. 84, n° 94 (Pl. III, 57).
<i>half-vuurijzer</i>	— z.j.:	<i>t.z.p.</i> , blz. 152, n° 101 (Pl. IV, 62).

Holland

dubbel-vuurijzer — 1492: van der Chijs, blz. 522-3 (Pl. XXI, 15).

vuurijzer — 1492, 1495: van der Chijs, blz. 523-4 (Pl. XXII, 16-8; XXXVIII, 37).

half-vuurijzer, hoewel in de Ordonnantie van 26 Aug. 1493 genoemd, is voor Holland niet bekend. Waarschijnlijk is in de plaats hiervan een groot geslagen met den beeldenaar van den vierlander, gedateerd: 1492; zie: *Tijdschrift*, X (1902), blz. 286, 288, — of een eenigszins anders geteekende, ongedateerd; zie: van der Chijs, blz. 521-2 (Pl. XXI, 6-11).

Gelre

dubbel-vuurijzer — 1492: van der Chijs, blz. 106 (Pl. XIV, 3); *Essai* n° 306-17.

vuurijzer — 1492: van der Chijs, blz. 106-7 (Pl. XIV, 4-6); *Essai* n° 318-34.

half-vuurijzer — z.j.: van der Chijs, blz. 107 (Pl. XIV, 7); *Essai* n° 335.

Geslagen te Mechelen; het wapenschildje van Mechelen op het dubbele en halve vuurijzer in de afsnede op de Vz., op het vuurijzer in het hart van het kruis op de Kz. is als aanwijzing van het atelier te beschouwen ¹⁾.

* *
*

Wij wezen hiervóór reeds op een navolging van een Brabantsch half-vuurijzer te Franeker in 1485 en volgende jaren. Andere navolgingen zijn:

¹⁾ Zie over dezen slag te Mechelen: *Tijdschrift*, I (1893), blz. 191 v.; *Revue belge*, VI (1850), blz. 8-11.



Half-vuurijzer Franeker 1485

Utrecht ¹⁾

Bisschop David van Bourgondië:



Dubbel-vuurijzer Utrecht 1482

- dubbel-vuurijzer* — 1482: van der Chijs, blz. 213-4 (Pl. XVIII, 29).
- vuurijzer* — 1482, 1483: van der Chijs, blz. 214-5 (Pl. XVIII, 30, 32).
- half-vuurijzer* — z.j.: van der Chijs, blz. 214 (Pl. XVIII, 31).
(halve klimmende leeuw naar links)
- half-vuurijzer* — z.j.: Kon. Kab. 's-Gravenhage (Inv. n^o 5501); *Revue Belge* 1873, blz. 298 (n^o 26).
(andere Kz.)

Omschrift: MEMENTO DOMINE DAVID.

In 1492 een nieuwe emissie, in elk geval van het enkel-vuurijzer, met omschrift op de Kz.: INVENI DAVID SERVVM MEVM en jaartal (1492); zie: van der Chijs, blz. 215 (Pl. XVIII, 35-6).

¹⁾ P. O. van der Chijs, *De Munten der Bisschoppen, van de Heerlijkheid en de Stad Utrecht*.

Nijmegen ¹⁾

De stad slaat navolgingen, welke groote gelijkenis hebben met die van Leeuwarden:

vuurijzer (zittende leeuw met wapenschild) — 1489: van der Chijs, blz. 48-9 (Pl. I, 11).

half-vuurijzer (naar links klimmende leeuw met dubbelen staart) — 1484, 1485, 1486, 1488, 1489: van der Chijs, blz. 47 v. (Pl. I, 9, 10, 12; XXIII, 7-8).

variatie (andere Kz.) — 1491: van der Chijs, blz. 49 (Pl. I, 13).

Leeuwarden

In twee types voorkomend:

1. *vuurijzer* (naar links staande leeuw met wapenschild) — 1487: van der Chijs, blz. 111-2 (Pl. V, 5).
2. *vuurijzer* (zittende leeuw met wapenschild) — 1492, 1493: van der Chijs, blz. 112-3 (Pl. V, 7-8); *De Vrije Fries*, IV (1846), blz. 361.

Friesland

Albrecht van Saksen, van 1498—1500, heer van Friesland, slaat een groot, bekend als „*vuurijzer van Saksen*”, een verwijderde navolging van een dubbel-vuurijzer:

Vz. twee naar-elkander-gekeerde zittende leeuwen, waartusschen een wapenschild (met dubbelen adelaar) en tusschen de koppen een kroon; omschrift: DEI GRACIA REGES REGNANT.

Kz. wapenschild, rustend op een gebloemd kruis.

Zie: van der Chijs, blz. 134-5 (Pl. VI, 2); *De Vrije Fries*, V (1850), blz. 179.

* * *

¹⁾ P. O. van der Chijs, *De munten der voormalige Heeren en Steden van Gelderland*.

Zelfs Karel van Egmond, in 1492 in Gelre teruggekomen en als hertog gehuldigd, tot zijn dood bestrijder van de zich uitbreidende Bourgondisch-Oostenrijksche macht, doet krachtens een Ordonnantie van 1492 vuurijzers slaan; 's hertogs muntordonnantie van 9 Juni 1496 kent deze stukken, een duidelijke stijllooze navolging, niet meer.

De beeldenaar is:

van het *vuurijzer*: Vz. zittende, naar rechts kijkende leeuw met wapenschild (Gelre-Gulik).

Kz. gebloemd kruis; omschrift: IN EQVITATE
TVA VIVIFICASTI ME.

van het $\frac{1}{2}$ *vuurijzer*: Vz. zittende leeuw met wapenschild (Gelre-Gulik).

Kz. gebloemd kruis; omschrift: FIAT MISERICORDIA TVA DNE.

van het $\frac{1}{4}$ *vuurijzer*: Vz. naar links klimmende leeuw met wapenschild (Gelre-Gulik).

Kz. lang gevoet en versierd kruis, den paelrand doorbrekend; in de hoeken afwisselend: 2 leeuwjes en 2 lelies; omschrift: aanduiding als Geldersche munt.

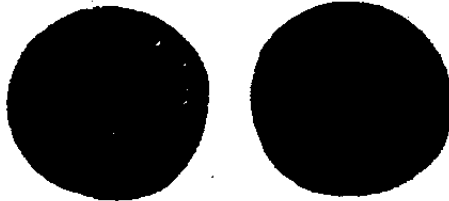
Zie: van der Chijs, blz. 155-6 (Pl. XVI, 11-5); *Essai* n° 353-9. Een variatie, wellicht van Roermond: van der Chijs, blz. 156 (Pl. XVI, 16-7); *Essai* n° 360.

* * *

Ten slotte is een reeks vuurijzers geslagen in het bisdom Luik ¹⁾. De Bourgondische bisschop Lodewijk van Bourbon (1456-1482) ving aan en enkele van de opvolgers zetten dit voort. — De beeldenaar van het dubbele en enkele stuk is geheel overeenkomstig die van de oorspronkelijke Bourgondische; die van het halve is eenigszins gewijzigd: een halve leeuw boven wapenschild.

¹⁾ J. de Chestret de Hanefte, *Numismatique de la Principauté de Liège* (Brux. 1890).

Bisschop Lodewijk van Bourbon:



Dubbel-vuurijzer Luik 1478

- dubbel-vuurijzer* — 1476, 1478—1482: de Chestret n° 346-50.
vuurijzer — 1476, 1478—1481: de Chestret n° 351-4.
half-vuurijzer — z.j. de Chestret n° 355-8.

Omschrift van het dubbel-vuurijzer: SALVVM FAC POPVLVM TVVM
DOMINE (verkort), van de enkele en halve vuurijzers: BENEDIC
HEREDITATI TVE.

Jan van der Marck:

- dubbel-vuurijzer* — 1483: de Chestret n° 372.
vuurijzer — 1483: de Chestret n° 373;
Revue belge 1873, blz.
396.
half-vuurijzer — 1484: de Chestret n° 374.

Omschrift: SIT NOMEN DOMINI BENEDICTVM (verkort).

Everard van der Marck:

- half-vuurijzer* — 1488: de Chestret n° 379-80.

Jan van Hoorne:

- dubbel-vuurijzer* — z.j.: de Chestret n° 390-5.
vuurijzer — z.j.: de Chestret n° 396-400.

Omschrift: SI DEVS NOBISCVM QVIS CONTRA NOS.

* * *

Met de meerderjarigheid van Philips den Schoone is de slag van vuurijzers geëindigd. De redenen waarom aan den verderen loop van een dergelijke gezochte muntsoort, welke zich op natuurlijke wijze had verbreid, een einde is gemaakt, blijken niet. Kennelijk zijn de stukken de geheele zestiende eeuw in omloop gebleven. Het Hollandsche Muntplakaat, van 7 Februari 1573 evalueert „den vierijzer” op 5 grooten. Bredero in den Spaanschen Brabander noemt het soort.

Nog eenmaal, korten tijd later, doet — thans in de niet binnen de Bourgondisch-Oostenrijksche heerschappij vallende streken — een type zijn intrede dat zeer verbreid werd en een blijvenden invloed had: de in 1509 door den hertog van Gelre geschapen „snaphaan” (zilveren Rijder), een groot nog dun gebleven geldstuk, voorlooper van de schellingen, dat door navolging in de zestiende eeuw in verschillende omliggende muntgebieden en in Overijssel ¹⁾ tot gelding is gekomen. In het bisdom Luik in den zwaarderden vorm van een „daalder”.

* * *

De muntgeschiedenis van het Bourgondische huis — sedert het in 1433 tot de heerschappij over het grootste, in elk geval het belangrijkste deel der Nederlanden gekomen was — en de ontwikkeling ook in de overige gewesten wijst duidelijk in de richting van éénheid.

Wélbeschouwd is voor den Bourgondischen Staat het beeld, dat bont lijkt, zeer eenvoudig. Wat het zilvergeld — waarop wij in het voorgaande onze aandacht gevestigd hielden — betreft, valt het volgende te zien. Aanstonds in 1433 wordt een stuiver van 2 grooten (met onderdeelen) ingevoerd van het *vierlander*-type (Vz. wapen of wapenschild), waaraan in 1466 een dubbele stuiver van dit zelfde type wordt toegevoegd. In 1474 komt voor het vierlander-type in de plaats het *vuurijzer*-type; voortgezet — behou-

¹⁾ Voor den tijd ligt een aanwijzing in het feit dat van de ordonnanties van den Franschen koning die van 5 Maart 1533 en 29 Juli 1549 den snaphaan niet noemen, doch alleen die van 19 Maart 1541, het stuk stellend op 6 stuivers.

dens een korte onderbreking in 1485 door de aanmunting van *vierlanders* — tot de munthervorming van 1487 (welke de griffoenen scheidt) en een hierop volgende korte tijd van aarzelingen. In 1492 wordt het *vuurijzer*-type opnieuw ingevoerd, totdat in 1496 Philips de Schoone —meerderjarig geworden — nieuw goud en zilvergeld scheidt, een muntstelsel dat tot de bekende Ordonnantie van 1520 gelden bleef. — De periode van Karel V en Philips II brengt, ook op numismatisch gebied, verdere eenvormigheid. Met den opstand tegen Spanje treedt een voor muntéénheid zeer ongunstige verwarring in, waaruit de Republiek der Vereenigde Nederlanden slechts met groote moeite den weg naar éénheid heeft kunnen vinden en vervolgen, het einddoel naderend zonder dit te bereiken. .
